

РЕЦЕНЗІЯ

Гончар Інни Григорівни

на дисертацію Мороз Тетяни Михайлівни

**«Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю в умовах
психоневрологічного інтернату»,**

**подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 231 Соціальна робота**

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Проблема соціальної реабілітації осіб з інвалідністю є однією з ключових у сучасному суспільстві, адже вона безпосередньо пов'язана з реалізацією прав людини, забезпеченням рівних можливостей та інтеграцією у соціальне середовище. В умовах трансформації соціальної політики України та наближення її до європейських стандартів особливого значення набуває дослідження ефективних моделей соціальної підтримки та реабілітації людей з інвалідністю, які перебувають у стаціонарних закладах, зокрема психоневрологічних інтернатах.

Основною метою діяльності психоневрологічного інтернату є стабільне підвищення якості життя осіб з інвалідністю, створення для них сприятливого терапевтичного середовища, адекватного їхньому віку, здоров'я та індивідуальним особливостям.

Важливим аспектом є те, що соціальна реабілітація в інтернатних умовах потребує комплексного підходу, який поєднує медичні, психологічні, педагогічні та соціальні інтервенції. Наукове осмислення цього процесу дозволяє не лише визначити ефективні методи підтримки, але й сформулювати концептуальні засади для розробки інноваційних програм, спрямованих на підвищення рівня соціальної інтеграції та автономності осіб з інвалідністю. З огляду на сучасні тенденції розвитку інклюзивної політики та необхідність гармонізації національної системи соціального захисту з міжнародними стандартами, дослідження у цій сфері має вагоме значення як для науки, так і для практики соціальної роботи.

Саме тому дослідження Т. М. Мороз видається актуальним для соціальної роботи, адже у ньому здобувачкою представлено глибоке наукове осмислення соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату.

Важливо відзначити, що дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111U007547). Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 27 вересня 2022 р.).

Отже, тема дисертації Т. М. Мороз є актуальною, суспільно та науково значущою.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- здійснено теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату;
- вивчено нормативно-правові засади реабілітації осіб з інвалідністю в Україні;
- обґрунтовано сутність соціального обслуговування осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату;
- узагальнено практичний досвід соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату;
- обґрунтовано практичні рекомендації соціального обслуговування осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація Т. М. Мороз є комплексним дослідженням, у якому вперше на основі теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки визначено організаційні засади та узагальнено практичний досвід соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату; уточнено нормативно-правові засади реабілітації осіб з інвалідністю в Україні; трактування соціального обслуговування осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату; роль психоневрологічного інтернату як інституційної складової загальної системи психіатричної допомоги в Україні; подальшого розвитку набули теоретико-практичні основи проблеми дослідження, наукові положення про сутність соціальної реабілітації, соціального обслуговування осіб з інвалідністю.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Т. М. Мороз та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Автором опрацьовано значний масив наукових джерел (284 найменування, 47 з яких – іноземною мовою), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць. Наукові положення, висновки та рекомендації є належно аргументованими й не викликають сумнівів.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Т. М. Мороз містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні

наукових положень і висновків дослідження для підвищення ефективності соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату; участі автора дослідження у розробці державних стандартів (соціальної послуги соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями, паліативного догляду та ін.).

Результати дослідження апробовано в діяльності Смілянського психоневрологічного інтернату, Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; використано у змісті освітніх компонентів «Соціально-психологічна реабілітація», «Інклюзивний туризм», «Теоретико-практичні основи технологій соціальної роботи» та ін. (ОС «бакалавр», ОС «магістр», ОС «доктор філософії», спеціальність 231 Соціальна робота / І 10 Соціальна робота та консультування).

Результати дослідження знайдуть застосування в системі соціального обслуговування людей з інвалідністю, у практичній діяльності закладів соціальної сфери.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У вступі авторка переконливо обґрунтувала актуальність проблеми та науковий апарат дослідження; розкрила практичне значення одержаних результатів; надала інформацію щодо апробації результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади дослідження» – авторкою проаналізовано стан дослідженості наукової проблеми; розкрито поняттєво-категорійний апарат дослідження; охарактеризовано психоневрологічні інтернати як інституційну складову загальної системи психіатричної допомоги в Україні.

Слід відзначити високий рівень обізнаності дисертантки з результатами наукових досліджень інших учених з порушеної в дисертації проблеми. У межах дослідження узагальнено основні підходи до соціальної роботи в закладах охорони здоров'я та окреслено коло проблемних питань, пов'язаних із цією діяльністю. Проаналізовано також праці зарубіжних авторів, у яких акцентовано увагу на проблемі стигматизації осіб з психоневрологічними порушеннями як одному з провідних бар'єрів на шляху до успішної соціальної та комплексної реабілітації. Розкрито організаційні та теоретико-методичні аспекти функціонування закладів соціальної сфери психоневрологічного спрямування в різних країнах світу.

Дисертанткою встановлено, що значна частина завдань щодо соціального обслуговування та соціальної реабілітації осіб з різними психоневрологічними порушеннями покладається на психоневрологічні інтернати – інституційну складову системи психіатричної допомоги в Україні.

У другому розділі – «Соціальна реабілітація людей з інвалідністю у контексті діяльності психоневрологічного інтернату» – схарактеризовано

нормативно-правове забезпечення у сфері соціального обслуговування осіб з психічними та інтелектуальними розладами; здійснено аналіз сутності соціального обслуговування осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями в умовах психоневрологічного інтернату; схарактеризовано практичний досвід соціального обслуговування в Смілянському психоневрологічному інтернаті.

Т. М. Мороз проаналізовано нормативно-правове забезпечення, у результаті чого встановлено, що процес інтеграції національного законодавства України у сфері психічного здоров'я та реабілітації осіб з психічними й інтелектуальними розладами ґрунтується на урахуванні базових європейських нормативних і стратегічних документів, які визначають стандарти захисту прав людини, соціального включення та доступу до реабілітаційних послуг.

У дисертаційній роботі висвітлено та проаналізовано спектр базових соціальних послуг у психоневрологічному інтернаті, до яких належать: підтримане проживання, соціальна адаптація, соціально-трудова адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, надання притулку, консультування, соціальний супровід, представництво інтересів і посередництво, соціальна профілактика, соціальна адаптація ветеранів війни та членів їхніх сімей, стаціонарний догляд, паліативний догляд, соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями.

На нашу думку, заслуговує на особливу увагу висвітлений практичний досвід соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в умовах Смілянського психоневрологічного інтернату. В умовах реформування системи соціальних послуг в Україні заклад поступово адаптується до нових викликів, зокрема впровадження державних стандартів соціальних послуг, розвитку паліативної та хоспісної допомоги, а також планування нових форм підтримки, орієнтованих на деінституціалізацію та соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю.

У третьому розділі – «Узагальнення практичного досвіду соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату» – представлено апробацію проєкту Державного стандарту соціальної послуги соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями; описано дизайн та результати дослідження; висвітлено апробацію проєкту Державного стандарту паліативного догляду; запропоновано рекомендації щодо соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в умовах реформування закладів соціального захисту.

Результати апробації засвідчили позитивну динаміку у формуванні соціальної активності, зниженні рівня ізоляції та покращенні якості життя осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями, що підтверджує доцільність подальшого впровадження та масштабування зазначеної послуги у стаціонарних установах соціального захисту. З метою забезпечення комплексного підходу була сформована мультидисциплінарна команда у складі шести фахівців різного професійного спрямування.

Дисертанткою також проведено апробацію проекту змін до Державного стандарту паліативного догляду. З цією метою створено відповідні організаційні та методичні умови, а також сформовано мультидисциплінарну команду, до складу якої увійшли медичні працівники (лікар-психіатр, старша медична сестра), організатор дозвілєвої діяльності, соціальні працівники, трудові інструктори, економіст і головний бухгалтер. Члени команди пройшли навчання з підвищення професійної компетентності та тематичні цикли з основ паліативної допомоги.

Проведене дослідження дало можливість сформулювати практичні рекомендації щодо соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату. Обґрунтовано необхідність розбудови державної політики на засадах соціальної моделі інвалідності, відповідно до якої особа з інвалідністю розглядається як повноправний член суспільства. Акцентовано на важливості своєчасного реагування на суспільні та соціально-економічні зміни шляхом удосконалення державних стандартів соціальних послуг. Рекомендовано виявлення та поширення кращих національних практик громадських та міжнародних організацій, що працюють у сфері психічного здоров'я, з метою їх імплементації в громадах різного типу.

Отже, дисертаційна робота Т. М. Мороз за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше на основі теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки визначено організаційні засади та узагальнено практичний досвід соціальної реабілітації людей з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Підрозділ 2.3. «Практичний досвід соціального обслуговування в Смілянському психоневрологічному інтернаті» доцільно доповнити аналізом проблем і викликів, з якими заклад стикається у своїй діяльності.

2. Конкретизувати механізми інтеграції запропонованих практичних рекомендацій щодо соціального обслуговування осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату.

Проте висловлені пропозиції та зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Відзначаємо відповідність чинним вимогам публікацій дисертантки, які не тотожні за змістом. Результати дослідження відображено у 9 публікаціях (8 одноосібних), із них 4 – у наукових фахових виданнях України, 5 – апробаційного характеру.

На основі аналізу змісту публікацій Т. М. Мороз можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в

результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її викладу відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в таблицях, що полегшує сприйняття змісту матеріалу, представленого в розділах.

Дотримано принципи академічної доброчесності. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

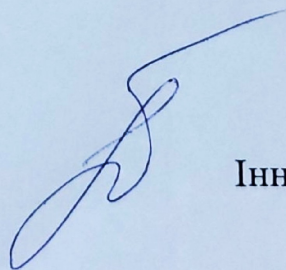
Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 231 Соціальна робота.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Мороз Тетяни Михайлівни на тему «Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю в умовах психоневрологічного інтернату» є самостійною, завершеною науковою працею, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Рецензент –

доцент кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та консультування
Уманського національного університету,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

Інна ГОНЧАР